

Kontekst - napomene

Regionalni forum Istočne Evrope o minimalnoj zaradi

16-17. jul, Beograd, Srbija

Kontekst

Zarade su globalno stagnirale uprkos ekonomskom rastu bez presedana tokom proteklih decenija, i nisu išle u korak s rastućom produktivnošću. Milioni radnika širom sveta ne zarađuju dovoljno za dostojanstven život, a neadekvatni sistemi socijalne zaštite pogoršavaju ionako visoke nivoe nejednakosti i siromaštva. Osamdeset tri odsto stanovnika trinaest zemalja iz G20 (19 najrazvijenijih ekonomija i EU) veruje kako minimalna zarada nije dovoljna za život.¹ Nejednakost u zaradama se produbljuje, pri čemu oni koji najviše zarađuju dobijaju povišice višestruko češće od proseka. Udeo dohotka radnika u BDP-u opada, a dobit se ne deli s radnicima putem povećanja zarada.

Reagujući na globalnu krizu zarada, Međunarodna konfederacija sindikata (MKS) i njeni regionalni partneri i podružnice u Africi, Jugoistočnoj Aziji i Centralnoj Americi vodili su kampanje za preduzimanje akcije u pogledu povećanja zarada, dostojanstvenog rada i socijalne zaštite. Trenutno su u toku tri regionalne kampanje MKS-a:

- *100% Afrika: Dostojanstvo, vrednost i zarade (100% Africa: Dignity, Value and Wages)*
- *Premosti jaz – Dostojanstvena plata (Cerrar la brecha - Salario digno)*
- *Azija se bori za +50 (Asia Fights for +50)*

U sklopu ovih kampanja, sindikati pozivaju vlade da ustanove minimalne zarade dovoljne za život, po osnovu troškova života i uz puno angažovanje socijalnih partnera. Sindikati takođe traže od regionalnih vlasti da preuzmu koordiniranu akciju u pogledu zarada kako bi se izbegla trka do dna.

U isto vreme, Evropska konfederacija sindikata (EKS) je takođe pokrenula kampanju *Evropi treba povišica* za promovisanje povećanja zarada, rast konvergencije zarada i kolektivno pregovaranje unutar Evropske unije.

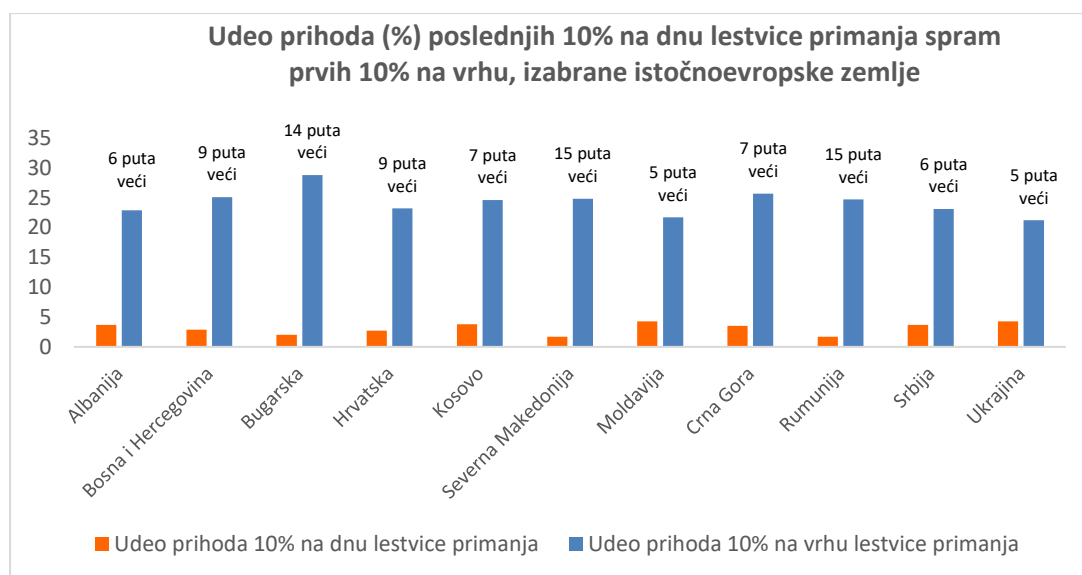
Svrha ove beleške jeste da se predoči komparativni kontekst o minimalnim zaradama i socijalnoj zaštiti u istočnoevropskim zemljama koji bi poslužio razvoju regionalne sindikalne kampanje u regionu. Povećanje minimalnih zarada i jačanje socijalne zaštite bi pomoglo da se obezbedi dostojanstven život za radnike i njihove porodice, i podržalo bi održiv i inkluzivni razvoj regiona.

¹ Vidi MKS-ovo globalno istraživanje za 2017: <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-poll-2017>.

Ekonomski rast u Istočnoj Evropi – Model za nejednakost

Istočna Evropa je doživela relativno postojan ekonomski rast tokom proteklih decenija, uz izuzetak privremenog opadanja tokom skorašnje ekonomske i finansijske krize. Bruto domaći proizvod (BDP) u regionu se skoro učetvorostručio od 2000. godine, od 570 milijardi američkih dolara do skoro 2 biliona.² Rumunija i Bugarska su među najbrže rastućim ekonomijama Evropske unije, s rastom BDP-a od 4,4 odsto i 3,8 odsto prošle godine, respektivno, u poređenju s prosekom EU od 2%. Na Zapadnom Balkanu, za period od 2018. do 2020. se predviđa rast po prosečnoj stopi od 3,5%.³

Jasno je, uprkos tome, da se ekonomski rast ne raspodeljuje pravično među stanovništvom regiona, niti se adekvatno pretače u prilike za dostojanstven rad ili bolje životne uslove. Kancelarija UNDP-a za Evropu i Centralnu Aziju naglašava: „Nedostatak inkluzivnog ekonomskog rasta u regionu znači da nesigurnost posla i prihoda i dalje pogađa veliki deo stanovništva.“⁴ Od rasta su imali koristi oni koji su već dobrostojeći. Nejednakost prihoda je znatno porasla u većini zemalja regiona tokom protekle dve decenije.⁵ Udeo prihoda 10% stanovnika u vrhu lestvice primanja je 10 puta veći od udela prihoda poslednjih 10%, na dnu lestvice, u nekim istočnoevropskim zemljama poput Bugarske, Severne Makedonije i Rumunije.



Izvor: Analiza MKS-a na temelju razvojnih indikatora Svetske banke.

Beleška: Poslednji dostupni podaci - Albanija (2012); Bosna i Hercegovina (2011); Bugarska, Crna Gora (2014); Hrvatska, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija (2015), Ukrajina (2016), Kosovo, Moldavija (2017).

Prema Programu za razvoj Ujedinjenih nacija, niske zarade i nedostatak prilika za dostojanstven rad snažno su doprineli nejednakosti prihoda u regionu. Visoki nivoi nezaposlenosti, ekonomske neaktivnosti i, štaviše, siromaštva i dalje su ozbiljni izazovi. Nezaposlenost pogađa skoro jednu petinu ukupnog stanovništva u Bosni i Hercegovini i skoro jednu šestinu stanovništva u Crnoj Gori i Srbiji – u poređenju sa 7% u Evropskoj uniji. Udeo stanovništva koje je ekonomski neaktivno (tj. nije zaposleno i ne traži posao) takođe je velik, i dostiže oko 30% radno sposobnog stanovništva u nekim zemljama, poput Hrvatske, Crne Gore i Severne Makedonije.⁶ U Bugarskoj, udeo stanovništva za koje se smatra da je u riziku od siromaštva i socijalnog isključenja je izuzetno velik – skoro 40%, a za preko

² Vidi statističku bazu podataka Svetske banke (BDP u USD), BDP u 2017. (poslednji dostupni podaci) u poređenju s 2000.

³ MMF (2018) najnoviji izveštaj o „Svetskim ekonomskim izgledima za Evropu i Centralnu Aziju“.

⁴ Vidi UNDP Kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju: [Zaposlenost i sredstva za život](#).

⁵ Vidi UNDP (2015) [Siromaštvo, nejednakost i ranjivost u evropskim i centralnoazijskim ekonomijama u tranziciji i razvoju](#).

⁶ U poređenju sa 21% u proseku u Evropskoj uniji, vidi statističku bazu podataka Eurostata za 2019.

20% stanovništva se smatra da je ozbiljno materijalno ugrožen (tj. ne može sebi priuštiti osnovne svakodnevne artikle).⁷ Skoro četvrtina stanovništva živi ispod nacionalne granice siromaštva u Severnoj Makedoniji i Srbiji.⁸

Ovi trendovi ne predstavljaju jedinu povredu socijalne pravde, nego su takođe i rizik za socijalnu i političku stabilnost, kao i održivi ekonomski razvoj. Niske zarade i visoke stope siromaštva su doprinele deficitima ukupne potražnje, što zauzvrat ograničava budući rast.⁹ Loši uslovi za rad i život su takođe naveli mnoge u regionu da emigriraju kako bi potražili bolje prilike – uključujući visokokvalifikovane radnike i mlade obrazovane ljude– što vodi ka smanjenju raspoloživih veština¹⁰. Preko jedne trećine državljana zemalja Zapadnog Balkana sada živi u inostranstvu.¹¹ Visoki nivoi nejednakosti prihoda takođe nose značajne rizike, uključujući nisku socijalnu mobilnost, neiskorišćenost ljudskog kapitala, smanjenje socijalne kohezije i eroziju poverenja u institucije.¹²

Ukratko...

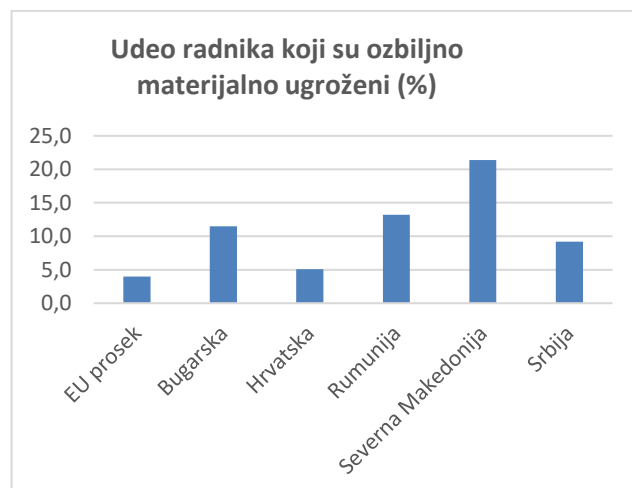
- Ekonomski rast se nije pretočio u prilike za dostojanstven rad
- Nejednakost je velika i raste
- Nedostatak prilika za dostojanstven rad i visoki nivoi siromaštva imaju katastrofalne društvene, političke i ekonomske posledice

Potreba za povišicom u Istočnoj Evropi

Za mnoge radnike, imati posao nije, nažalost, sredstvo da se izmakne siromaštvu, a kamoli garancija za dostojanstven život. Kao što je to prikazano u grafikonima dole, zaposleni, a siromašni predstavljaju veliki izazov u regionu – jedan od šest radnika živi ispod granice siromaštva u Bugarskoj i Srbiji – što se povećava na jedan u pet u Rumuniji i jedan u četiri u Severnoj Makedoniji.



Izvor: Eurostat. Poslednji dostupni podaci: Bugarska i Rumunija (2018); EU 28, Hrvatska, Severna Makedonija i Srbija (2017).



Izvor: Eurostat baza podataka, podaci za 2018. Podaci za stanovništvo starije od 18 godina.

⁷ Eurostat (podaci za 2018).

⁸ Vidi indikatore svetskog razvoja Svetske banke.

⁹ MMF (2015), Regionalni ekonomski izgledi za Kavkaz i Centralnu Aziju.

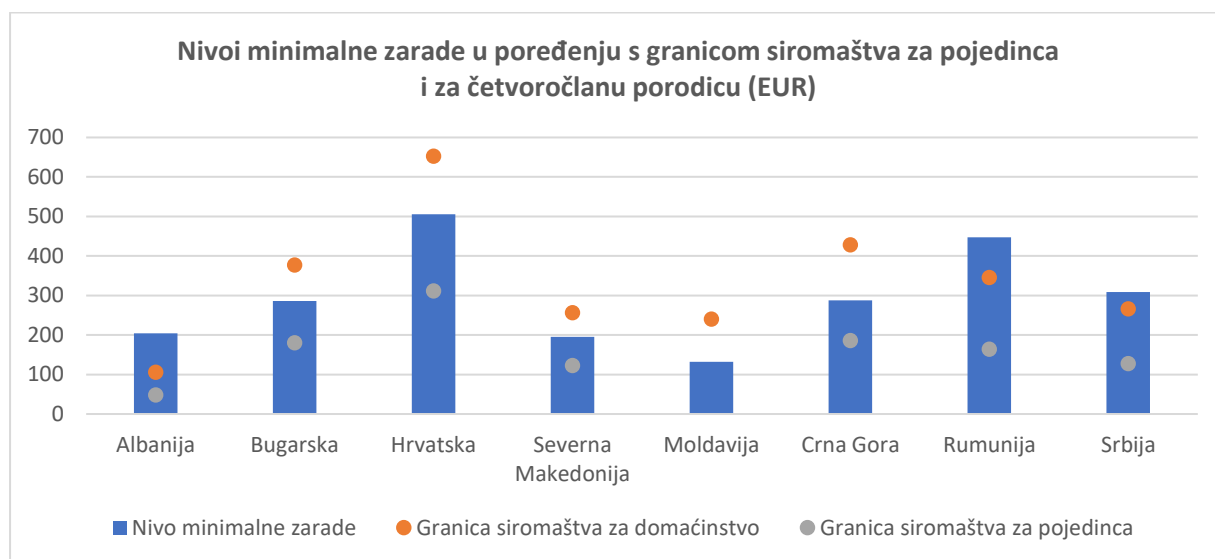
¹⁰ Međunarodni institut za primenjenu sistemsku analizu (2016), Tržište rada i migracije širom evroazijskog kontinenta, izveštaj s radionice.

¹¹ MOR (2017), Koja je budućnost dostojanstvenog rada u Evropi i Centralnoj Aziji.

¹² Vidi, na primer, Svetska banka (2016), Siromaštvo i deljenje prosperiteta; MMF (2015), Uzroci i posledice nejednakosti prihoda: Globalna perspektiva, Vilkinson i Piket (2009) – Stanje duha: Zašto ravnopravnija društva skoro uvek imaju bolji učinak.

Mada sve zemlje u regionu imaju minimalne zarade, one su obično veoma niske i neadekvatne u pogledu omogućavanja radnicima i njihovim porodicama da imaju dostojanstven život. Opseg se kreće od 130 EUR mesečno na Kosovu do 505 EUR u Hrvatskoj. U Prilogu 1 je dat prikaz nivoa minimalnih zarada.

U skoro svim slučajevima, postoji sklonost da se nivoi minimalnih zarada postave ispod nacionalnih granica siromaštva za domaćinstvo, a kamoli prihoda potrebnog da bi radnici sebi i svojim porodicama priuštili dostojanstven život. U Moldaviji, iako su minimalne zarade postavljene nešto iznad nacionalne granice siromaštva, one su izuzetno neadekvatne imajući u vidu troškove za osnovne namirnice i usluge u zemlji, i predstavljaju samo 52% procenjene potrošačke korpe za zadovoljavanje osnovnih potreba.¹³ Slično tome, u Crnoj Gori, na primer, minimalna zarada od 288 EUR mesečno je znatno ispod minimalne potrošačke korpe od 636 EUR.¹⁴ U Srbiji, neto minimalna zarada pokriva samo 68% osnovne potrošačke korpe i tek 35% prosečne potrošačke korpe.¹⁵



Izvor: Eurostat, „Travail“ baza podataka MOR-a, nacionalno zakonodavstvo i WSI baza podataka o minimalnoj zaradi. Napomena: granica siromaštva kao prag rizika od siromaštva (60% srednjeg ekvivalentnog dohotka). Podaci za domaćinstvo od dve odrasle osobe i dvoje dece mlađe od 14 godina.

Stanje s niskim minimalnim zaradama u nekim zemljama dodatno pogoršavaju neredovna usklađivanja u kojima se uzimaju u obzir inflacija i troškovi osnovnih potreština, što vodi ka daljem snižavanju njihove vrednosti tokom vremena. Dok se u nekim zemljama organizuju konsultacije o minimalnoj zaradi i usklađivanja na godišnjem nivou, kao što je to u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Srbiji i Ukrajini, nije u zakonodavstvu Albanije, Hrvatske i Rumunije predviđen fiksni period za usklađivanje minimalne zarade. U Crnoj Gori, iako bi trebalo da Socijalni savet razmatra minimalnu zaradu svakih šest meseci, poslednje usklađivanje nivoa minimalne zarade se dogodilo 2013. godine – što je za posledicu imalo gubitak vrednosti od 8 odsto.¹⁶

Pored niskih minimalnih zarada prema zakonu, mogućnosti radnika da se organizuju i kolektivno pregovaraju o pravičnim zaradama iznad nivoa minimalne zarade su takođe ugroženi u mnogim zemljama regiona pošto su sindikati na meti napada. Indeks globalnih prava MKS-a za 2019.

¹³ Informacije o osnovnim potrošačkim korpama u Moldaviji su dostavljene u odgovoru na sindikalne upitnike MKS-a.

¹⁴ Zavod za statistiku Crne Gore o minimalnoj potrošačkoj korpi za jun 2018.

¹⁵ Za dodatne informacije o potrošačkim korpama u odnosu na minimalnu zaradu vidi: <https://www.serbianmonitor.com/en/minimum-salary-still-below-consumer-basket-value/>.

¹⁶ Vidi WorldData [istorijske stope inflacije](#) za Crnu Goru.

pokazuje da se sindikalna prava sistematski ili redovno narušavaju u Rumuniji, Bugarskoj, Albaniji, Severnoj Makedoniji i Srbiji (ocene 3 i 4), i da se ne može obezbediti garancija za sindikalna prava u Ukrajini (ocena 5)¹⁷.

Niske zarade u formalnoj ekonomiji su takođe povezane s neformalnom ekonomijom u regionu – gde mnogi radnici dobijaju dodatni deo prihoda od poslodavaca u gotovini povrh nivoa minimalne zarade, dok drugi radnici teže da nadopune niske zarade u formalnoj ekonomiji aktivnostima u neformalnoj ekonomiji drugde.¹⁸ Ove prakse imaju negativne implikacije kako po javne finansije, tako i po adekvatnost socijalne zaštite za mnoge radnike kasnije u životu.

Zaostale neisplaćene zarade i nepoštovanje odredbi o isplati minimalnih zarada takođe su razlog za značajnu zabrinutost u nekoliko zemalja u regionu. U Ukrajini, na primer, tamošnji Zavod za statistiku je procenio kako su neisplaćene zarade iznosile 2,5 milijardi UAH (ukrajinska hrivnja) u martu 2018. godine (78 miliona EUR), pri čemu polovinu ovih zarada uskraćuju ekonomski aktivna preduzeća. Stanje s kašnjenjem u isplati zarada i isplatom umanjenih zarada dodatno pogoršavaju inspekcije rada koje često imaju oskudne resurse i/ili ograničena ovlašćenja za obezbeđenje izvršenja.¹⁹ Ozbiljna ograničenja u pogledu učestalosti inspekcija rada i ograničenja ovlašćenja inspektora dodatno pogoršavaju ove probleme.²⁰

Žalosno niske zarade ograničavaju potrošnju domaćinstva, što, zauzvrat, smanjuje ukupnu potražnju, pogotovo kad zarade stagniraju istovremeno u mnogim ekonomijama.²¹ To, potom, ugrožava stvaranje radnih mesta i produktivnost, i ograničava mogućnosti za još veći ekonomski rast. Niske zarade takođe mogu doprineti preteranoj zaduženosti domaćinstava što može ugroziti makroekonomsku stabilnost – kao što je to pokazala nedavna ekonomska i finansijska kriza.²²

Ukratko...

- Stope minimalnih zarada u Istočnoj Evropi su zarade siromaštva
- Životni troškovi prevazilaze minimalne zarade
- Kolektivno pregovaranje o zaradama je na udaru
- Neprimena propisa o radu uskraćuje radnicima njihova prava
- Niske zarade podstiču neformalnost, suzbijaju ukupnu potražnju i imaju negativne ekonomske posledice

Rešavanje pitanja neadekvatne socijalne zaštite

Pored niskih zarada, sistemi socijalne zaštite u regionu su i dalje žalosno neadekvatni i ostavljaju mnoge radnike nezaštićenim. Mada minimumi socijalne sigurnosti i socijalne zaštite postoje u mnogim zemljama, opstajavaju veliki jazovi u pokrivenosti radnika, kao što je to prikazano u grafikonu dole. U Bosni i Hercegovini i Srbiji, manje od polovine starijih osoba prima bilo kakvu vrstu penzije. Podrška nezaposlenima je izuzetno ograničena jer naknade za nezaposlenost pokrivaju manje od jedne osmine nezaposlenih lica u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Severnoj Makedoniji i Moldaviji. Pored veoma ograničene pokrivenosti, MOR izveštava da veoma niski nivoi socijalnih naknada ugrožavaju adekvatnost socijalne zaštite i njenu sposobnost da predupredi i smanji siromaštvo.²³

¹⁷ Za dodatne informacije molimo pogledajte [MKS Indeks globalnih prava 2019](#).

¹⁸ MOR (2017), Kakva je budućnost dostojanstvenog rada u Evropi i Centralnoj Aziji.

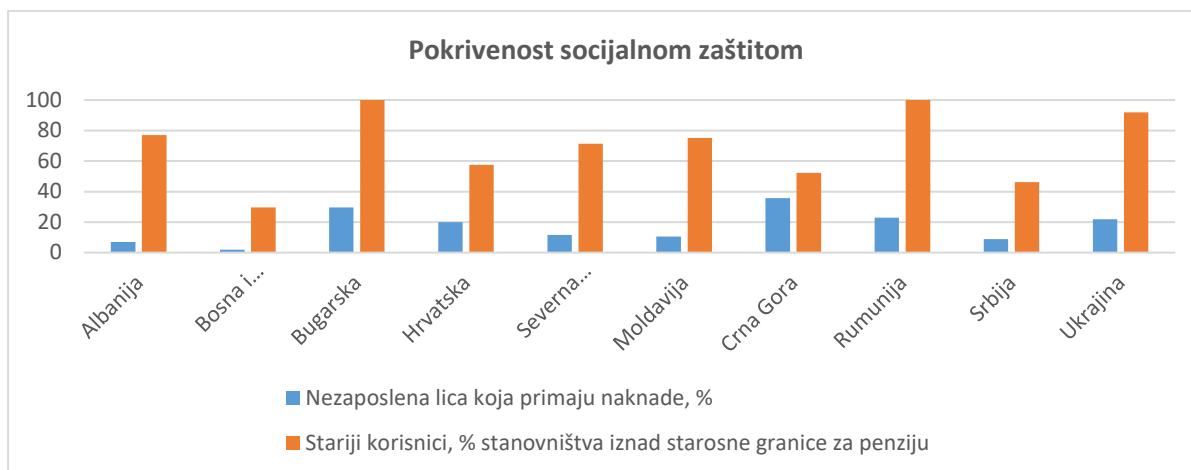
¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ MOR (2017) [Globalni izveštaj o zaradama 2016/2017](#).

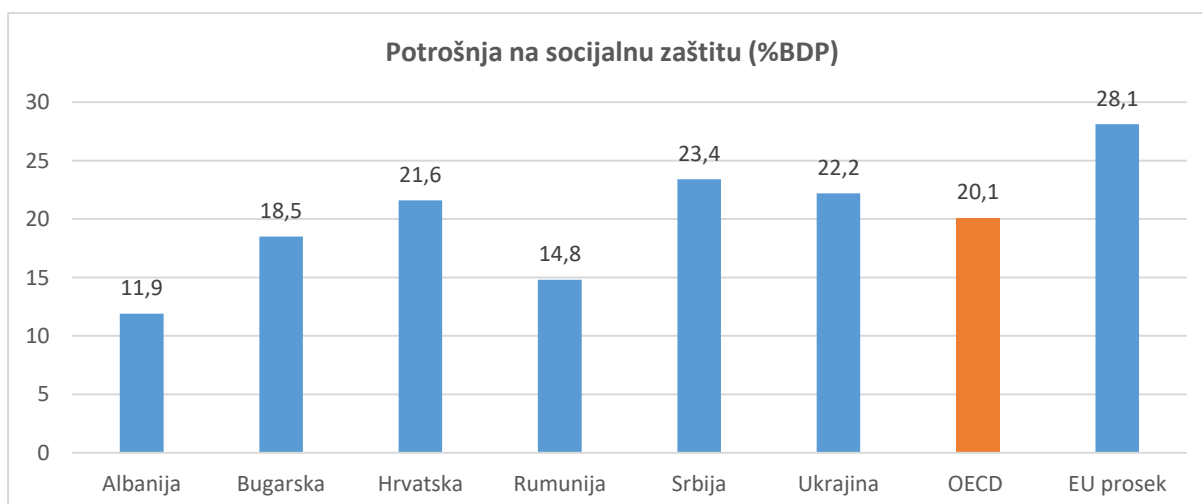
²² MMF radni dokument (2018), [Razumevanje makroekonomskih efekata zaduženosti domaćinstva: Globalna perspektiva](#).

²³ MOR (2017), Kakva je budućnost dostojanstvenog rada u Evropi i Centralnoj Aziji.



Izvor: MKS analiza na osnovu podataka iz MOR-ovog Izveštaja o socijalnoj zaštiti u svetu 2017-2019.
Napomena: Brojke za potrošnju u 2015. ili u poslednjoj godini za koju su dostupni podaci.

Niski nivoi pokrivenosti i adekvatnosti sistema socijalne zaštite pretežno ustrajavaju zbog činjenice da je potrošnja na socijalna davanja i dalje nedovoljna da bi se zadovoljila potražnja. Sve zemlje troše znatno manje od EU proseka na socijalnu zaštitu u vidu procentualnog udela u BDP-u. Albanija i Rumunija, na primer, troše manje od pola onoga što prosečna članica EU potroši na svoj sistem socijalne zaštite kada se gleda udeo u BDP-u, uprkos činjenici da su stope nezaposlenosti i siromaštva bitno više u tim zemljama. Skorašnje reforme u mnogim zemljama su preduzete s ciljem daljeg smanjenja potrošnje na socijalna davanja, čime se rizikuje dalje smanjenje adekvatnosti pristupa socijalnoj zaštiti. U Crnoj Gori, starosni uslov za penziju je povećan i prosečna stopa zamene, koja je prethodno iznosila 85 odsto prosečne zarade, smanjena je na ispod 60% prosečne zarade.²⁴ U Hrvatskoj, slično tome, starosni uslov za penziju je znatno povećan, a finansijska kazna za prevremeno penzionisanje je značajno povećana, uprkos činjenici da je očekivani životni vek i dalje među najnižima u Evropskoj uniji.²⁵ U Rumuniji, nedavna reforma kojom su smanjeni doprinosi za socijalnu zaštitu koje plaća poslodavac tako što su uglavnom preneti na same radnike dovodi do značajnog gubitka prihoda na strani socijalne zaštite i umanjila je neto zarade radnika za, kako se procenjuje, 20%.²⁶



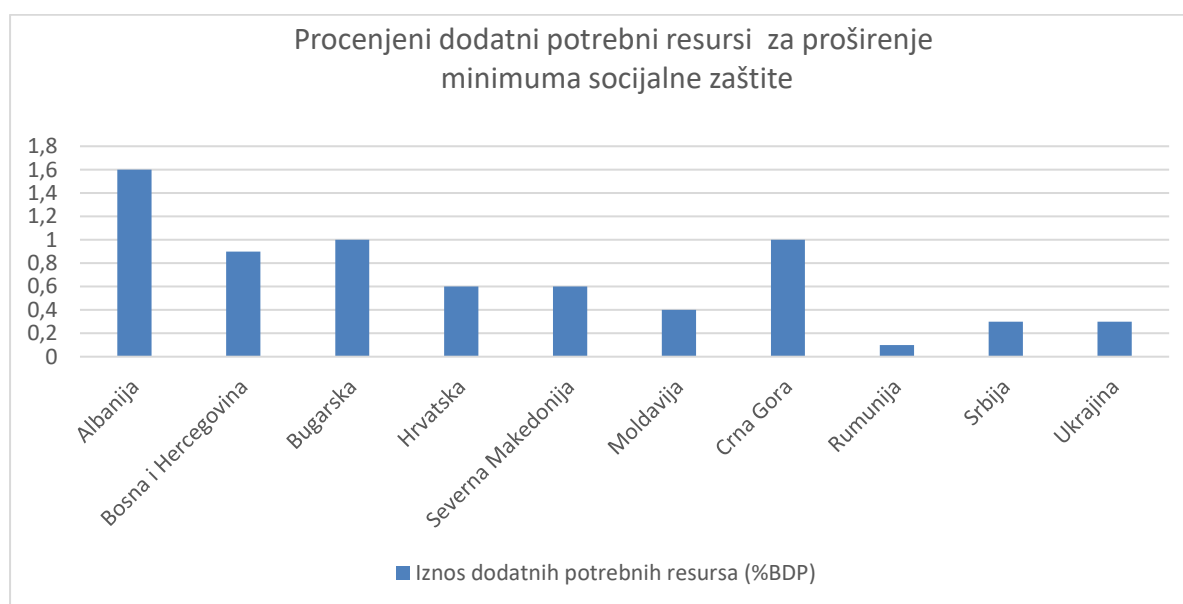
Izvor: MKS analiza na osnovu podataka iz MOR-ovog Izveštaja o socijalnoj zaštiti u svetu 2017-2019., Eurostat i OECD baza podataka.
Napomena: nisu dostupni podaci za Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Severnu Makedoniju i Crnu Goru. *Poslednji dostupni podaci: OECD (2018), EU 28 (2016).

²⁴ Vidi objašnjenje reforme ovde: <https://balkaneu.com/trade-unions-demand-reform-montenegrin-pension-system/>.

²⁵ Vidi kako reformu objašnjava Evropski sindikalni institut [ovde](#).

²⁶ Vidi kako objašnjava i analizira reformu *Equal Times* (2018) [ovde](#).

Vlade su sklone da navode potrebu za resursima kako bi značajnije proširile pokrivenost socijalnom zaštitom, i mnoge zemlje u Istočnoj Evropi navode demografske pritiske kao dodatni razlog što se dodatno ne širi mreža socijalne zaštite. **Međutim, procene pokazuju kako bi trošak proširenja pokrivenosti socijalnom zaštitom radi obezbeđenja garantovanog minimalnog nivoa zaštite za svakoga bio sve samo ne nešto što ne mogu sebi priuštiti.** Indeks socijalne zaštite koji izrađuje fondacija Fridrih Ebert (FES) pokazuje da bi dodatni trošak za proširenje minimuma socijalne zaštite iznosio manje od 2% BDP-a za sve posmatrane zemlje. Mada bi proširenje sveobuhvatnijih sistema socijalne zaštite verovatno koštalo više, takva proširenja bi imala široke ekonomske koristi.²⁷ Štaviše, postoje brojna sredstva koja su vladi na raspolaganju za podizanje nivoa prihoda i kreiranje fiskalnog prostora, uključujući preraspodelu stavki javne potrošnje, korišćenje progresivnog oporezivanja, suzbijanje utaje poreza i nezakonitih finansijskih tokova, obezbeđivanje da poslodavci plate svoj pravičan deo doprinosa za socijalnu zaštitu, podršku tranziciji ka formalnoj ekonomiji, i uklanjanje barijera na tržištu rada za žene, mlade i druge nedovoljno zastupljene grupe.²⁸



Izvor: FES (2017), Indeks minimalne socijalne zaštite.

Napomena: nema dostupnih podataka za Kosovo, parcijalni podaci su za Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Moldaviju, Rumuniju i Srbiju. Procene se temelje na naknadama na nivou OECD-ove relativne granice siromaštva.

Sveukupno, neadekvatna socijalna zaštita ima negativne socijalne i ekonomske posledice. Za nedovoljno razvijene sisteme socijalne zaštite u regionu se izveštava da doprinose većem siromaštvu i nejednakosti, te da prisiljavaju ljude u neformalan rad.²⁹ Neadekvatna socijalna zaštita dodatno slabi ukupnu potražnju, čime se sputava održiv ekonomski rast.

Ukratko...

- Sistemi socijalne zaštite ne uspevaju da pokriju većinu radnika
- Socijalna davanja su nedovoljna
- Neadekvatni sistemi socijalne zaštite doprinose većem siromaštvu i nejednakosti, i sprečavaju inkluzivni ekonomski rast
- Trošak proširenja socijalne zaštite na sve radnike je finansijski izvodljiv

²⁷ Vidi, na primer, Lzo (2018) [Argumenti za rast podstaknut zaradama.](#)

²⁸ Vidi, na primer, zaključke MKS 2018 [Globalne konferencije o finansiranju socijalne zaštite](#); Ortiz i ostali (2017) [Fiskalni prostor za socijalnu zaštitu i održive ciljeve razvoja.](#)

²⁹ Vidi, na primer, MOR (2017), [Kakva je budućnost dostojanstvenog rada u Evropi i Centralnoj Aziji.](#)

Ekonomski argument za minimalne zarade za život i socijalnu zaštitu

Obezbeđivanje minimalnih zarada za život i proširenje socijalne zaštite bi imalo značajnih socijalnih i ekonomskih koristi. Pokazalo se da je podizanje minimalne zarade delotvorno u pogledu smanjenja siromaštva kao i nejednakosti u zaradama, i to tako što se podižu zarade na samom dnu raspodele.³⁰ Poslodavci i neke vlade pogrešno tvrde kako podizanje minimalnih zarada ugrožava poslovanje kompanija i mogućnost smanjivanja radnih mesta, no velika većina stručne literature pokazuje kako to nije tako.³¹ Empirijski dokazi u drugim regionima sveta, poput Indonezije, Brazila, Južne Afrike – pokazuju da povećanje minimalne zarade može podstaći ukupnu potražnju, zaposlenost i sveukupan ekonomski rast.³² Međunarodna organizacija rada je istakla 2017. godine kako *'nedavni dokazi pokazuju da kada se minimalne zarade postave na adekvatan nivo i ako se redovno prilagođavaju kako bi odražavale trošak života i ekonomske faktore, onda one mogu dovesti do porasta zarada niskoplaćenih radnika – među kojima su mnoge žene – bez značajnog negativnog efekta na radna mesta'*.³³

Istraživanje takođe pokazuje kako povećanja minimalnih zarada nisu pogodila konkurentnost, te da ima drugih, kritičnijih faktora koji mogu pogoditi konkurentnost kao što su ponuda potrebnih veština, vladavina prava, stabilnost odnosa u industrijskim sektorima, raspoloživost i korišćenje tehnologije i infrastrukture, logistika i trgovinska pravila.³⁴ Brojne studije takođe ukazuju na pozitivan efekat minimalnih zarada na unapređenje veština, smanjenje protočnosti radne snage, veću organizacionu efikasnost i veću produktivnost.³⁵

Isto tako, pokazalo se da su **adekvatni, dobro osmišljeni sistemi socijalne zaštite** izuzetno delotvorni u sprečavanju i smanjenju siromaštva i nejednakosti, podsticanju unapređenja veština i zapošljivosti, obezbeđenju ključnih automatskih stabilizatora, smanjenju neformalnosti i podršci sveukupnom ekonomskom rastu i razvoju.³⁶

Ukratko...

- Podizanje minimalnih zarada smanjuje siromaštvo i nejednakost
- Podizanje minimalnih zarada podstiče ukupnu potražnju, zaposlenost i sveukupni ekonomski rast
- Minimalne zarade za život i adekvatna socijalna zaštita podstiču inkluzivan ekonomski rast

Podrška povišicama u Istočnoj Evropi: Osmišljavanje regionalne kampanje za veće zarade

U sindikalnoj kampanji širom Istočne Evrope bi se vlade mogle pozvati da ustanove minimalne zarade koje bi dopustile radnicima i njihovim porodicama da dostojanstveno žive, u kombinaciji s adekvatnim sveobuhvatnim sistemima socijalne zaštite.

³⁰ Vidi, na primer, [MOR-ov Globalni izveštaj o zaradama 2016/2017](#).

³¹ Vidi, na primer, MOR-ov [Vodič za politiku minimalnih zarada](#); Svetska banka (2015), Balansiranje propisa da bi se podstaklo otvaranje radnih mesta.

³² Za dodatno detaljnije razmatranje dokaza za ovo, vidi *L2o Policy Brief* (2018), [Argumenti za rast podstaknut zaradama](#).

³³ MOR (2017), *Kakva je budućnost dostojanstvenog rada u Evropi i Centralnoj Aziji*.

³⁴ Vidi, na primer, OECD (2008), *Veštine za konkurentnost: Hvatanje u koštac s konceptualnim okvirom ravnoteže niskih kvalifikacija*; Svetska banka (2017), *Nevolja u najavi? Budućnost razvoja podstaknutog proizvodnjom*.

³⁵ Vidi, na primer, komparativnu analizu dokaza koju je sprovelo Ministarstvo rada države Ontario (2015), *Ekonomski uticaj minimalnih zarada*; OECD (2016), *Izgledi za zapošljavanje*; MOR (2017), [Globalni izveštaj o zaradama 2016/2017](#).

³⁶ Vidi MOR, *Svetski izveštaj o socijalnoj zaštiti 2017-2019*; Evropska komisija (2013), *Dokazi o demografskim i socijalnim trendovima: Doprinos socijalnih politika inkluziji, zapošljavanju i ekonomiji*; MOR (2011), *Dostojanstven rad i neformalna ekonomija*; MOR (2014), *Monotax: Promovisanje formalizacije i zaštita nezavisnih radnika*.

Povećanje minimalne zarade bi pružilo podršku formalnom radu i inkluzivnom ekonomskom razvoju. Regionalna koordinacija u pogledu zarada bi mogla znatno ojačati sindikalnu poziciju u kampanjama i pregovorima. Ako vlade podrže i promovišu povećanje minimalne zarade širom regiona, ne može se više navoditi konkurencija kao barijera tome.

Trebalo bi da se sindikalni zahtevi u pogledu minimalnih zarada razlikuju od zemlje do zemlje, shodno specifičnoj situaciji u datoj zemlji, ali svi sindikati uključeni u kampanju bi trebalo da traže da se, u najmanju ruku, uzmu u obzir životni troškovi pri određivanju minimalnih zarada. U MKS-ovim kampanjama za zarade u drugim regionima, sindikati su tražili da minimalna zarada makar pokrije troškove osnovnih potrepština i usluga koji su radnicima i njihovim porodicama potrebni za dostojanstven život:

Osnovne komponente minimalne zarade za život	
Hrana	Troškovi obrazovanja
Stanovanje	Troškovi osnovne nege
Računi za komunalije	Medicinski troškovi
Transport	Rekreacija
Odevanje	Troškovi za nepredviđene/vanredne situacije

Sindikati bi takođe mogli tražiti da se minimalne zarade odrede u sklopu transparentnog procesa uz pun angažman socijalnih partnera, kao i redovno usklađivanje minimalnih zarada s inflacijom i promenama životnih troškova. Od vlasti bi se moglo zahtevati da rešavaju kašnjenja u isplati zarada i da nametnu minimalne zarade putem dobro opremljenih inspektorata rada, kao i da izdaju odvratajuće kazne preduzećima zbog nepoštovanja pravila o minimalnim zaradama. Takvi zahtevi bi bili u skladu s Konvencijom 131 Međunarodne organizacije rada, koju su mnoge zemlje u regionu već ratifikovale (vidi Prilog). U slučaju zemalja koje to još nisu učinile, mogu se razmotriti nacionalne aktivnosti za promovisanje ratifikacije konvencije.

Adekvatni, sveobuhvatni sistemi socijalne zaštite bi, štaviše, mogli biti suštinski važan element sindikalnih zahteva. Međunarodni standardi rada, uključujući MOR-ovu Konvenciju 102 o socijalnoj sigurnosti i Preporuku 202, bi mogli postaviti važan okvir za takve zahteve. U standardima MOR-a se iznose sledeće osnovne komponente sistema socijalne zaštite:

Osnovne komponente sistema socijalne zaštite	
Zdravstvo	Porodični dodaci
Naknade za bolovanje	Naknade tokom porodiljskog odsustva
Naknade za nezaposlenost	Naknade za invalidnost
Starosne penzije	Naknade za preživljavanje
Naknade za povrede na radu	Nega dece i starijih lica

Paralelno s tim, sindikati treba da i dalje pozivaju vlasti da obezbede i promovišu prava kolektivnog pregovaranja kako bi se postigle pravične zarade iznad nivoa minimalne zarade. Shodno tome, radnici bi trebalo da imaju pravo na organizovanje, pridruživanje sindikatima i ugovaranje odgovarajućih zarada i naknada za sopstveni rad s njihovim poslodavcima.

Prilog 1: Nivoi i pokrivenost minimalnim zaradama u odabranim istočnoevropskim zemljama

Pokrivenost minimalnom zaradom		Bruto nivo (u nacionalnoj valuti i EUR)	Granice siromaštva (u EUR)
Albanija	Svi zaposleni	26.000 leka mesečno (204 EUR)	48 EUR za jednu osobu 105 EUR za domaćinstvo
Bosna i Hercegovina	Minimalne zarade se utvrđuju regionalno: minimalna zarada za Federaciju B-H i minimalna zarada u Republici Srpskoj	406 maraka mesečno u Federaciji B-H (207 EUR) 370 maraka mesečno u Republici Srpskoj (189 EUR)	Nema raspoloživih podataka
Bugarska	Svi zaposleni	560 leva mesečno (286 EUR)	180 EUR za jednu osobu 377 za domaćinstvo
Hrvatska	Svi zaposleni	3.750 kuna mesečno (506 EUR)	311 EUR za jednu osobu 652 za domaćinstvo
Kosovo	Svi zaposleni	130 EUR za radnike mlađe od 35 godina 170 EUR za radnike starije od 35 godina ³⁷	Nema raspoloživih podataka
Severna Makedonija	Jednako za sve sektore ekonomije.	12.000 denara (195 EUR)	122 za jednu osobu 256 za domaćinstvo
Moldavija	Svi zaposleni	2.610 leja (126 EUR)	240 za domaćinstvo
Crna Gora	Svi zaposleni	288 EUR mesečno	186 za jednu osobu 428 za domaćinstvo
Rumunija	Svi zaposleni	2.080 leja mesečno za radnike s punim radnim vremenom (447 EUR) 2.350 leja mesečno za lica na pozicijama u visokom obrazovanju i najmanje 1 god. radnog iskustva	164 za jednu osobu 345 za domaćinstvo

³⁷ Izvor: IBNA, Nezavisna balkanska novinska agencija.

		u datoj oblasti studija (498 EUR)	
Srbija	Svi zaposleni, s izuzetkom radnika koji se bave kućnim poslovima koji se mogu platiti do 50% u naturi	36.516 dinara (309 EUR)	127 za jednu osobu 266 za domaćinstvo
Ukrajina	Svi zaposleni	4.173 hrvnje (132 EUR)	Nema raspoloživih podataka

Izvor: Eurostat, Eurofound i MOR-ova „Travail“ baza podataka; nacionalni propis; WSI baza podataka o minimalnim zaradama; i sindikalni upitnici.

Prilog 2: Procedure za izmenu minimalne zarade u odabranim istočnoevropskim zemljama

	Procedura za utvrđivanje minimalne zarade	Predviđena učestalost usklađivanja	Ratifikacija MOR-ove Konvencije C131 ?
Albanija	Nacionalni savet za rad, tripartitno telo, utvrđuje minimalnu zaradu.	Nikakav rok nije predviđen u propisima.	DA (2004)
Bosna i Hercegovina	Vlada Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuje minimalnu zaradu nakon konsultacija s Ekonomskim i socijalnim vijećem. U Republici Srpskoj se minimalna zarada utvrđuje kolektivnim ugovorom.	Najmanje jednom godišnje u Federaciji Bosne i Hercegovine. Nikakav rok nije predviđen u propisima Republike Srpske.	DA (1993)
Bugarska	Savet ministara utvrđuje nivo minimalne zarade u konsultacijama s Nacionalnim savetom za tripartitnu saradnju.	Nivo minimalne zarade se usklađuje svake dve godine. Stope minimalne zarade se usklađuju automatski jer su stope indeksirane prema promenama u troškovima života. Pored toga, socijalni partneri ulaze u pregovore svake dve godine radi postizanja međusektorskog sporazuma. Ovim sporazumom se utvrđuje najveća stopa unutar koje se troškovi života mogu povećati.	DA (2018)
Hrvatska	Vlada utvrđuje minimalnu zaradu po osnovu preporuke Ekonomskog i socijalnog vijeća, tripartitnog tela.	Nikakav rok nije predviđen u propisima.	NE
Kosovo	Vlada utvrđuje minimalnu zaradu nakon konsultacija sa Socijalno-ekonomskim savetom.	Krajem svake kalendarske godine.	NE
Severna Makedonija	Ekonomski i socijalni savet, tripartitno telo, izrađuje preporuku za minimalnu zaradu, što se dostavlja vladi na konačno odlučivanje.	Nije poznato.	DA (1991)
Moldavija	Vlada utvrđuje minimalnu zaradu nakon konsultacija s poslodavcima i sindikatima.	Nikakav rok nije predviđen u propisima.	DA (2000)
Crna Gora	Socijalni savjet, tripartitno telo, definiše predlog za minimalnu zaradu, koji se potom dostavlja vladi na konačno odlučivanje.	Ažurira se na predlog Socijalnog savjeta Crne Gore dva puta godišnje (poslednji put je to	DA (2006)

	Kod minimalne zarade treba uzeti u obzir prosečnu zaradu, troškove života i tešku socijalnu situaciju onih s najmanjim zaradama. Minimalna zarada ne bi trebalo da bude ispod 30% prosečne zarade u Crnoj Gori.	učinjeno 2013).	
Rumunija	Vlada definiše nivo minimalne zarade nakon konsultacija sa sindikatima organizacijama poslodavaca.	Nikakav rok nije predviđen u propisima (generalno, jednom godišnje).	DA (1975)
Srbija	Socijalno-ekonomski savet, tripartitno telo, utvrđuje minimalnu zaradu na godišnjem nivou. Ako se ne postigne dogovor, vlada utvrđuje nivo minimalne zarade.	Utvrđuje se jednom godišnje.	DA (2000)
Ukrajina	Nakon tripartitnih pregovora, Kabinet ministara Ukrajine podnosi preporuku ukrajinskom parlamentu, koji utvrđuje nivo minimalne zarade.	Jednom godišnje, kada se usvaja ukrajinski zakon o budžetu.	DA (2006)

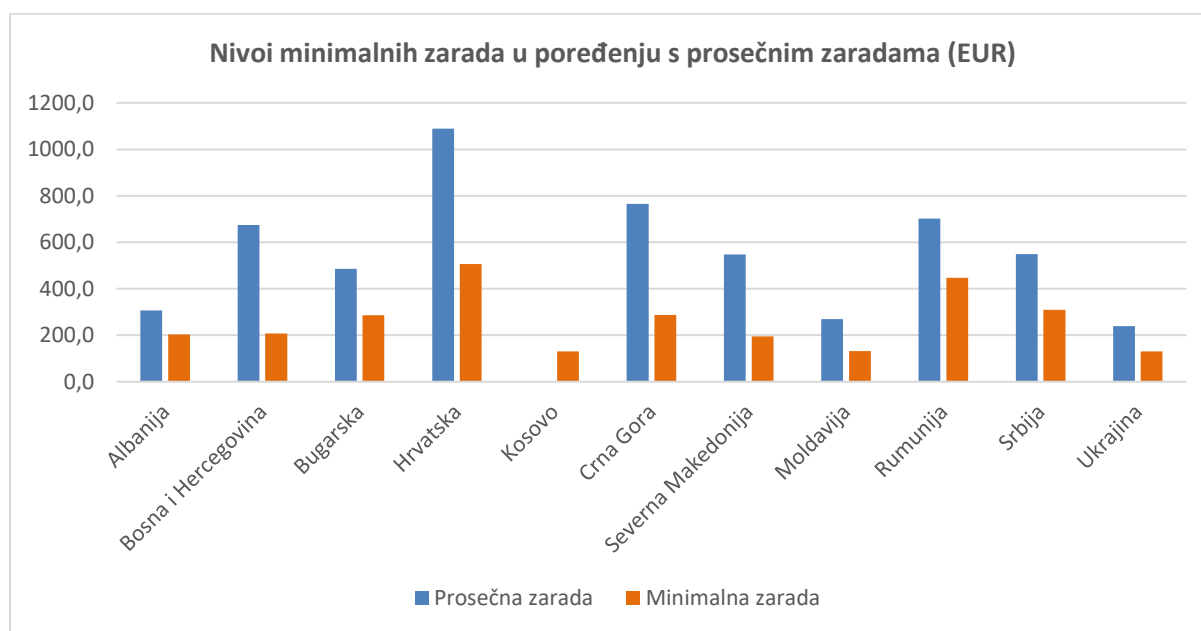
Izvor: MOR-ova „Travail“ baza podataka, nacionalni upitnici i nacionalni propisi.

Prilog 3 : Mehanizmi za primenu minimalnih zarada u odabranim istočnovevropskim zemljama

Mehanizmi za primenu	
Albanija	Državni inspektorat rada je odgovoran za obezbeđivanje poštovanja zakona o radu. Narušavanje odredbe o minimalnim zaradama povlači za sobom novčanu kaznu u iznosu do 30 puta većem od minimalne zarade.
Bosna i Hercegovina	U Federaciji Bosni i Hercegovini, federalni i/ili kantonalni inspektor rada je odgovoran za praćenje poštovanja propisa o minimalnoj zaradi i ima ovlašćenje za propisivanje kazni. Poslodavcima koji ne isplaćuju zarade u skladu sa zakonom se može naložiti da plate kaznu u iznosu od 5.000,00 do 10.000,00 maraka (otprilike 2.500 do 5.000 EUR). U Republici Srpskoj, inspektori rada su odgovorni za obezbeđivanje poštovanja zakona. Zaposlenima koji naruše odredbe o minimalnim zaradama se mogu izreći kazne u rasponu od 1.000,00 do 10.000,00 maraka (otprilike 500,00 do 5.000,00 EUR).
Bugarska	Generalnom inspektoratu rada, izvršnom telu Ministarstva rada i socijalne politike, se poverava praćenje poštovanja zakona. Takođe, sindikati mogu obavestiti nadzorne organe u slučaju kršenja zakona. Može se izreći novčana kazna i/ili kazna zatvora od 8 dana do 1 meseca.
Hrvatska	Inspektorat rada je odgovoran za obezbeđivanje poštovanja odredbi Zakona o radu. Poslodavcima koji ne isplaćuju utvrđenu minimalnu zaradu može se izreći novčana kazna u iznosu od 60.000,00 do 100.000,00 kuna (otprilike 8.000,00 do 13.000,00 EUR).
Kosovo	Inspektorat rada je odgovoran za obezbeđivanje primene zakona. Za svako kršenje se može izreći novčana kazna u rasponu od 100,00 do 10.000,00 EUR.
Severna Makedonija	Inspektori rada su odgovorni za obezbeđivanje poštovanja zakona. Poslodavcima koji ne postupaju u skladu sa zakonom o zaradama može se izreći novčana kazna u iznosu od 50 do 100% od prosečne plate isplaćene prethodnog meseca.
Moldavija	Inspektorat rada je odgovoran za praćenje poštovanja zakona.
Crna Gora	Inspektori rada su odgovorni za obezbeđivanje poštovanja zakona. Novčane kazne za kršenje zakona su u rasponu od 500,00 EUR do 20.000,00 EUR.
Rumunija	Inspektori rada, pod kapom Ministarstva za rad, porodicu i socijalnu zaštitu, odgovorni su za praćenje poštovanja Zakona o minimalnim zaradama. Za nepoštovanje zakona se može izreći novčana kazna u rasponu od 300,00 do 2.000,00 leja (otprilike 60,00 do 420,00 EUR).
Srbija	Inspektori rada su odgovorni za obezbeđivanje poštovanja odredbi Zakona o radu. Poslodavcima koji krše zakon u pogledu minimalnih zarada se može izreći novčana kazna u iznosu od 800.000,00 do 2.000.000,00 dinara (otprilike 6.800,00 do 17.000,00 EUR).
Ukrajina	Inspektori rada su odgovorni za obezbeđivanje poštovanja propisa o minimalnoj zaradi. Poslodavcima koji krše zakon o minimalnim zaradama se može izreći novčana kazna u iznosu od 30 do 100 puta uvećane minimalne zarade.

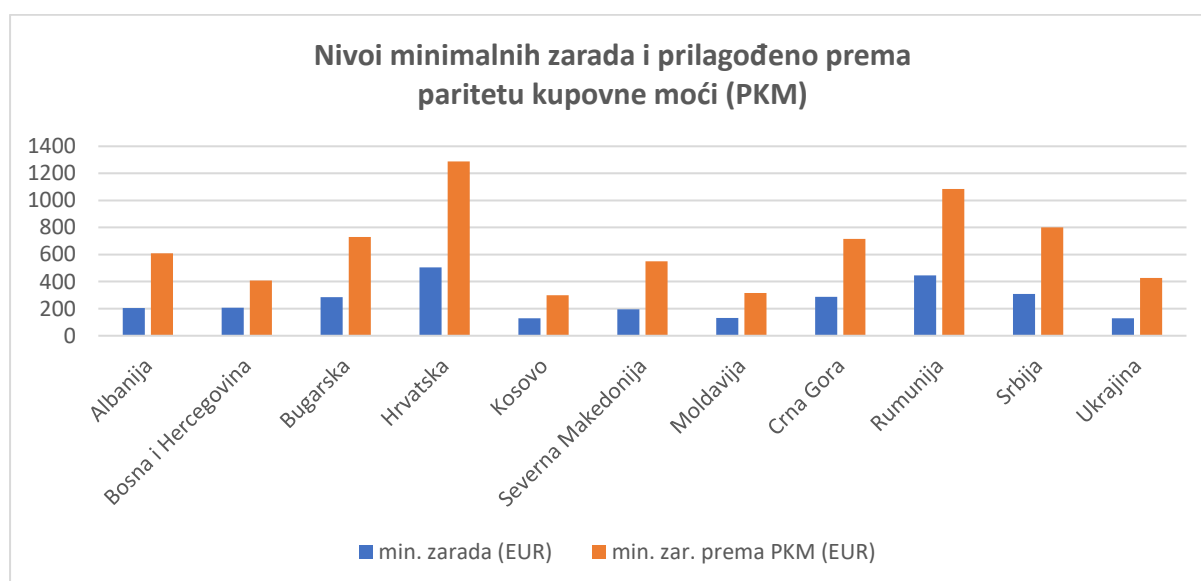
Izvor: Nacionalni propisi o radu, MOR-ova „Travail“ baza podataka, baza podataka indikatora zarada.

Prilog 4: Dodatni statistički grafikoni



Izvor: UNECE baza podataka, Eurostat, MOR-ova „Travail“ baza podataka, nacionalno zakonodavstvo i WSI baza podataka za minimalne zarade.

Napomena: poslednji raspoloživi podaci; nivoi prosečnih zarada (2017), osim za Albaniju i Bugarsku (2016).

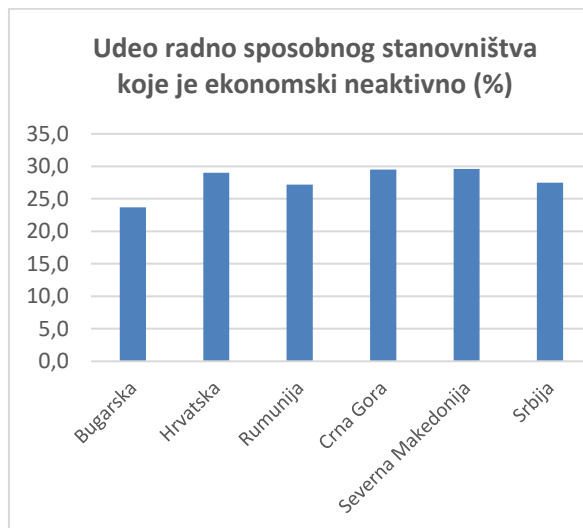


Izvor: MKS kalkulacije na temelju nacionalnih propisa i baze podataka Svetske banke za paritete kupovne moći.



Izvor: UNECE baza podataka

Napomena: poslednji dostupni podaci: 2017 za Bugarsku, Hrvatsku i Rumuniju; 2018. Nema podataka za Severnu Makedoniju i Kosovo.



Izvor: Eurostat

Napomena: Populacija starosti 20-64. Nema podataka za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Moldaviju i Ukrajinu.